

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕКОЛОГІЧНО-ДЕСТРУКТИВНИХ ФАКТОРІВ (ОБМЕЖЕНЬ) РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЇ

Галушкіна Т.П., д.е.н., професор

Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, м. Одеса

Мартинюк О.В., аспірант

Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

Чинним законодавством України досі ще не визначено основні принципи та особливості територіальної екологічної політики. Але, орієнтуючись на задекларовані загальносистемні вимоги, конституційні права людини та національні інтереси України, можна стверджувати, що екологічні засади розвитку держави посідають пріоритетне місце. Зокрема особливого значення набуває необхідність гармонізації еколого-економічних відносин в рамках екологічної політики України, в тому числі і стосовно її окремих регіонів. Це, в свою чергу, спричиняє подальше прискорення розвитку в напрямі розробки національної концепції сталого розвитку та реалізації ефективних моделей її впровадження.

Таким чином, пріоритетними напрямками державної політики пов'язаної із проведенням соціально-економічних реформ, і необхідними умовами та підґрунтям формування національної екологічної доктрини, повинні стати екологізація виробництва та раціональне використання природних ресурсів. Однак необхідно розуміти, що лише чітко сформульована, індивідуально підібрана і прицільно прорахована програма дій щодо збалансованого еколого-економічного розвитку може призвести до позитивних зрушень в напрямі економічного зростання.

На четвертій конференції, яка відбулася в червні 1998 р. в Орхусі (Данія), в рамках проекту «Навколишнє середовище для Європи» було ухвалено рекомендації, згідно з якими необхідно всіляко підтримувати децентралізацію управління охороною навколишнього середовища і розробку екологічних програм, дій та ініціатив на регіональному і місцевому рівнях.

Відповідно *основними цілями і способами управління у сфері охорони навколишнього середовища на територіальному рівні повинні бути:*

- 1) включення питань раціонального природокористування і охорони навколишнього середовища в число стратегічних пріоритетів законодавчої і виконавчої влади;
- 2) обґрунтування необхідності і ухвалення органами влади спеціальних законодавчих і нормативних актів у сфері охорони навколишнього середовища безпосередньо з урахуванням їх значущості і специфіки регіону;
- 3) екологічно орієнтоване стратегічне і оперативне управління в кожній галузі і відомстві території, доведення екологічної політики, програм до кожного відомства, підприємства з покладанням відповідальності на керівників міських відомств і служб;
- 4) систематичне вдосконалення стратегії і тактики дій і програм з урахуванням наукових досягнень, запитів жителів і очікувань громадськості;
- 5) використання випереджаючого підходу до модифікації продукції, виробничих процесів і реалізації послуг згідно з вимогами громадськості, посиленням екологічних вимог до прояву яких-небудь негативних результатів тієї або іншої продукції або господарської діяльності;
- 6) попередня оцінка дій різних чинників на навколишнє середовище, екологічна експертиза всіх потенційно небезпечних для навколишнього середовища намірів, проектів, технологій і т.д.;
- 7) розробка і впровадження екологічно безпечних технологій з мінімізацією шкідливої дії на навколишнє середовище і споживанням не відновлюваних ресурсів;
- 8) організація виробництв екологічно чистих і безпечних товарів, здійснення послуг, що надають мінімум шкідливих дій на навколишнє середовище з економією енергії і природних ресурсів;
- 9) організація наукових досліджень і розробок для зниження дії на навколишнє середовище в процесі виробництва і надання послуг;
- 10) організація моніторингу стану навколишнього середовища, своєчасного надання населенню достовірної інформації;
- 11) організація охорони природних об'єктів;
- 12) організація роботи адміністративних і правоохоронних служб по припиненню порушень природоохоронного законодавства;

Таким чином, одним із дієвих ринково-орієнтованих механізмів є формування територіальної системи управління навколишнім середовищем (СУНС) або системи екологічного менеджменту (СЕМ) в рамках загальнодержавних принципів екологічної політики. Отже, *система управління навколишнім середовищем* (СУНС) є частиною загальної системи адміністративного управління, яка включає організаційну структуру, планування, відповідальність, методи, процедури, процеси і ресурси, необхідні для розробки, впровадження, реалізації, аналізу і підтримки екологічної політики. Це спеціалізована частина загальної системи управління, яка більшою мірою розглядає питання, пов'язані з впливом на навколишнє середовище. СУНС може розглядатись та функціонувати як на національному рівні, так і на рівні окремого підприємства або території. [3, 217]

Зрозуміло, що для підвищення ефективності функціонування СУНС необхідно передати частину повноважень по охороні навколишнього середовища органам на місцях. Адже при такому розподілі відповідальності більшою мірою враховуються особливості розвитку тих чи інших територій, підвищується їхня зацікавленість в комплексному вивченні проблем, системному їх аналізі та інтеграції екологічної складової у інші вектори територіального розвитку (економічний, соціальний). Однак, на сучасному етапі, часто виникає ситуація коли при делегуванні частини обов'язків на територіальний рівень управління всіма необхідними видами ресурсів все ж таки здійснюється централізовано.

Очевидно, що для того, щоб оцінити, в якому стані територіальна одиниця і в якому напрямку необхідно здійснювати подальший рух, потрібно сформулювати ряд критеріїв. Як зазначається в главі 40 «Agenda 21»: «З метою створення надійної основи для процесу прийняття рішень на всіх рівнях і сприяння полегшенню саморегульованої стійкості комплексних екологічних систем і систем розвитку необхідно розробити показники сталого розвитку». [5, 89].

Основна роль таких показників виявити ризики в діяльності територій, ціль, яку необхідно досягти та, звичайно, обмеження (екологічні, економічні, соціальні), які прямо чи опосередковано впливають на прийняття екологоорієнтованих рішень.

Відповідно до цього, кожне окреме територіальне утворення повинно або конкретизувати одну із вже існуючих систем індикаторів або створити нову найбільш характерну для нього систему, яка давала б змогу комплексно оцінити стан території.

Індикатори стійкого розвитку території важливі не самі по собі, а як інструмент досягнення цілей стійкого розвитку, корекції цього процесу та створення інформаційної бази для ефективного функціонування СУНС. Вони служитимуть базою для планування, регулювання і програмування діяльності у напрямі збалансованого розвитку території.

Вищенаведена система показників може змінюватись, доповнюватись залежно від призначення та сфери використання. Однак, основне призначення індикаторів привернути увагу до проблемних сфер діяльності території, факторів, які необхідно враховувати та обмеження, що можуть вплинути на ефективність прийнятого рішення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Галушкіна Т.П. Экономические инструменты экологического менеджмента (теория и практика) – Одесса, Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины, 2000. – 280 с.
2. Галушкіна Т.П. Механизм формирования региональной модели экоманеджмента (на примере приморских рекреационных территорий Причерноморья) – Одесса: ИПРЭИ НАН Украины, 1999.- 128 с.
3. Екологічне управління: Підручник для ВНЗ/В.Я. Шевчук, Ю.М. Саталкін, Г.О.Білявський та ін.-Київ:Либідь, 2004.-432с.
4. Кожушко Л.Ф., Скрипчук П.М. Екологічний менеджмент.-Київ, 2007.-343с.
5. Лук'янихін В.О. Екологічний менеджмент у системі управління збалансованим розвитком. – Суми: Університетська книга, 2002. – 312с.
6. Системи управління навколишнім середовищем. 14000-97. – Київ: Держстандарт, 1997. – 14 с.
7. Царенко О.М., Несветов О.О., Кадацький М.О. Основи екології та економіка природокористування. Курс лекцій. Практикум: Навчальний посібник.-2-ге вид., стер. – Суми: ВТД „Університетська книга”, 2004. - 400с.
8. Шапоренко О. І. Екологічний менеджмент / Донецький держ. ун-т управління. — Донецьк : Норд-Пресс, 2004. — 312с.,
9. http://www.un.org/esa/sustdev/natlinfo/indicators/indisd/isdms2001/table_4.htm